

Domonkos Péter

MI SZÜKSÉG A TEMPLOMOKRA?

TÖRÖK ENDRE KERESZTÉNYSÉGE

2023-12-03 | **ESSZÉ**

Szekularizáció és politikai kereszténység

Híveik száma folyamatosan csökken, ezért a nyugati keresztény egyházaknak egyre nagyobb gondot okoz épületeik fenntartása. Egy felmérés szerint a két legnagyobb német egyház, az evangélikus és a katolikus 40 000 épületét kénytelen eladni a 2060-ig hátralévő két és fél évtizedben. Ez ingatlanaik egyharmada. A helyzet másutt se jobb.

Mivel egyre több templom áll üresen, megindult árusításuk és újrahasznosításuk. Csakhogy a templomok nehezen értékesíthetők. Többnyire műemlékek, vagyis egy kitört ablakot ugyanolyannal kell pótolni, ami nem kis költség. Nehéz felbecsülni rejtett hibáikat, és még nehezebb új funkciót találni nekik. A politikai kockázatokról nem is szólva. Mivel sok gond van velük, olcsón megvásárolhatók.

Hangversenytermékké, képtárakká, könyvtárakká alakítják át azokat. De olyan sok templom áll üresen, hogy egyre meghökkentőbb ötletek vetődnek fel.

mászófalak

A legújabb trend, ha jól látom, a templomok *mászótermékké* alakítása. Mönchengladbach egyik temploma, az 1933-ban épült Szent Péter plébániatemplom 2007 után kiürült. Egy vállalkozó 25 évre kibérelte, és 2010-ben megnyitotta mint „mászótemplomot” (Kletterkirche). A felállított mászófalak bármikor eltávolíthatók belőle, és visszaalakítható imaházzá. Úgy látszik, Németországban még akadnak, akik bíznak egy vallásos fordulatban. Skóciában viszont már nem. 2015-ben Fort Williamben a Three Wise Monkeys Climbing elnevezésű vállalkozás közösségi finanszírozásban felvásárolta az 1843-ban épült Macintosh emléktemplomot, mely 2007-ben elárvult. Élettel – mászófalakkal, edzőteremmel, kávézóval, bolttal – töltötte meg. Hatszáz támogatót és 43 000 fontot gyűjtött 27 nap alatt a célra.

Az USA-ban, egy egyetemi városkában, az indianai Bloomingtonban a 20. század közepén épült a MacDoel baptista templom. A gyülekezet megritkult és előregedett: új, olcsóbb helyet kellett találnia. A templomot 2020-ban az Indianai Egyetem pszichológusprofesszora, Joe Anderson megvásárolta és mászóteremmé alakította át. A kóruserkélyből edzőszobát, a kápolnából jogastúdiót alakított ki. A templomban buliszobát és irodákat is nyitott. A környékeliek pedig nagyon örültek, hogy nem bevásárlóközpont lett a templomukból. 2021-ben a kanadai New Brunswick-ben egy házaspár megvette a Keresztelő Szent János templomot, mely 1884-ben nyílt meg és 2018-ban zárt be. Mászóterem lett ebből a templomból is. 2022 novemberében egy párizsi könyvtárból, mely eredetileg A Szeplőtelen Szűz Mária Oblátusai nevű francia szerzetesrend 19. századi temploma volt, alakítottak ki falmászótermet. Brüsszelben egy 2022-es építési terv és hatósági engedély nyomán a Pádúai Szent Antal templom ugyancsak mászóteremmé változott. Igaz, nem egészen: kisebb része, mely nem szűnt meg templomként funkcionálni, a helyi katolikus közösségé maradt.

Nem vitatom, hogy ezek a beruházások műemlékvédelmi szempontból indokoltak. Különben az épületeket lebontanák. De azt hiszem, híven tükrözik a válságot, amelyen a nyugati kereszténység napjainkban megy át.

köztörvényes bűnözők

A szellemtelen szekularizáció ellen keresztesháborút hirdet a már ezerszer kompromittálódott politikai kereszténység.

Elsősorban itt, Kelet-Európában. A Nagy

Inkvizítor 21. századi alakmásait látjuk: Putyint, Orbánt, Kaczynskit. Az orosz állam és az orosz egyház posztszovjet, a cári korszakot idéző szövetségét, e szövetség maffiaszerű működését, brutális kegyetlenségét már 2014-ben leleplezte Andrej Zvjagincev többszörösen díjazott filmje, a *Leviatán*. A vidéki püspöknek jó fekvésű, tengerparti telekre fáj a foga, ahová pompás templomot képzel. A helyi kiskirály eltakarítja az útból a telek renitens tulajdonosát: egy ügynöke megerőszakolja és megöli a tulaj hűtlen feleségét, a bűnt pedig a féltékeny férjre fogják. És íme, a Krímben, a Donbászban más léptékben ugyanezt látjuk: Putyin elnök és Kirill pátriárka (két volt KGB-s, két orosz dollármilliárdos) köztörvényes bűnözők, elítélt gyilkosok segítségével rabol földet, a bűnt pedig az áldozatokra fogja.

Nekünk, magyaroknak kifinomultabb és tehetségesebb inkvizítor jutott. Vlagyimir Putyinnak nem szükséges értenie a kapitalizmust, a képviseleti demokráciát, a nemzetközi erőviszonyokat, amíg van elég titkosrendőre és katonája. Orbán Vikornak viszont értenie kell. És érti is. De tehetsége nem a szentek karizmája, hanem a politikusoké. Mennél jobb politikus, annál messzebb kerül Jézus Krisztustól. Mert mit jelent a képviseleti demokráciában eredményesen politizálni? Meg kell szerezni a szavazatok többségét mindenáron. Nem számít, mi az igazság, azt kell képviselni, amit a többség gondol. Akkor is, ha hamis vagy embertelen. És mit jelent a kapitalizmusban eredményesen politizálni? „Jogállamban a pénz a fegyver” – írta József Attila, és Orbán Viktor is megtanulta a leckét. Ő nem szennyezi be vérrel a kezét – megvesztegetéssel és zsarolással dolgozik. A politikailag értékes, történelmi egyházakat kedvezményekkel vásárolja meg: iskolák tömegét játssza a kezükre, milliárdokat költ ingatlanok felújítására, milliárdokat ad alapítványi céljakra. Cserébe „csupán” lojalitást kér. Aki viszont bírálni meri, azt tönkretesz, mint Iványi Gábor kiségyházát. A hitetleneket a „cuius regio, eius religio” feudális elve szerint kezeli: az adójukat beszedi, és a megtérítésükre költi. Akinek az ő földesúri hitvallása nem tetszik, az szabadon elköltözhét: pont így szólt a „ius emigrandi”, a 24. cikkely az augsburgi vallásbékében, 1555-ben.

anakronisztikus

Eszem ágában sincs általánosítani: tudom, hogy az egyházak emberekből állnak, ők pedig különböznek. A politikai kereszténység mégis létezik, mi több, népszerű is. Ennek a népszerűségnek számos történelmi, szociológiai oka van, de ezekre most nem térek ki. Ez az esszé Török Endre kereszténységéről szól, mely az említettektől radikálisan eltér. „A társadalmi igazságtalanságoktól legfeljebb ha a távoli jövőben fog egy valamennyire is megnyugtató berendezkedésig eljutni az emberiség” – írta. [*Szemfényvesztések kora* (Bp., Liget, 1993): 184. old.] És biztosan nem Putyin vagy Orbán anakronisztikus, az orosz birodalmat vagy a Horthy-rendszert idealizáló társadalmi elképzeléseire gondolt.

De szüksége van-e egyáltalán a világnak – a falmászóknak és az inkvizítoroknak – másféle kereszténységre? A Nagy Inkvizítor, természetesen, azt mondja Jézusnak, hogy nincsen. A falmászóknak pedig, úgy tűnik, csak a templomfalakra van szükségük. Ferenc pápa népszerűsége viszont mintha azt bizonyítaná, hogy van igény másféle kereszténységre is. Ennek oka egyszerű: a falmászók és az inkvizítorok boldogtalansága.

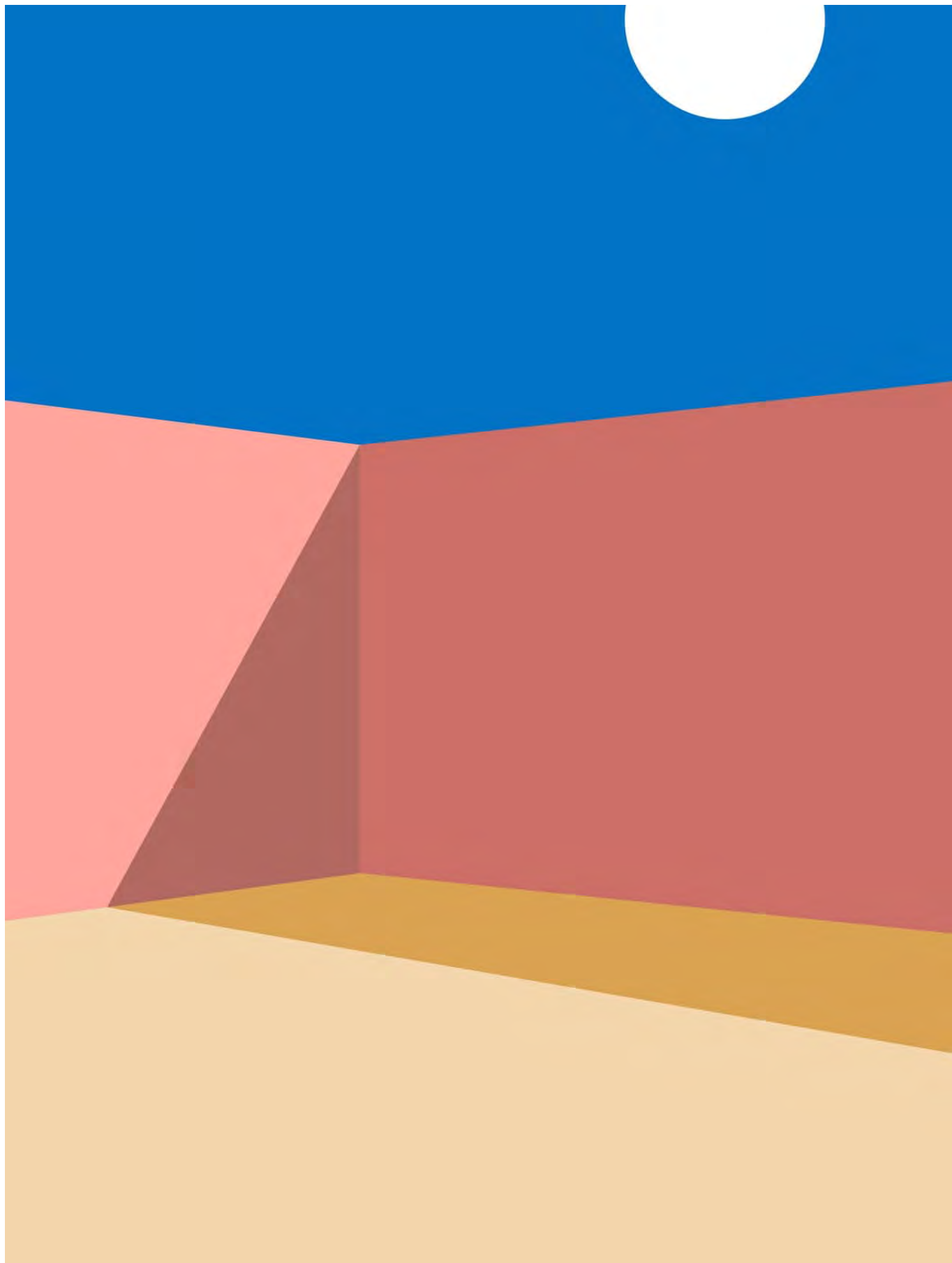
A testvériség kereszténysége

Török Endre (1923–2005) ennek a másféle kereszténységnek, melyhez az orosz irodalom és vallásbölcselet vezette, volt a szószólója. Kezdő és haladó falmászóknak egyaránt ugyanazt mondta volna: falat mászni nagyon egészséges, és ennyiben szükséges is, de álljatok meg egy pillanatra, falmászók és gondolkodjatok el azon, miért éltek! Most a testetekért. De lelketek is van, és beleírva a vágy egy igazságos társadalom után, amelyet én Isten Országának neveznék. A falmászóverseny márpedig nem igazságos: elég, ha csak a mozgásképtelenekre gondoltok. Persze az örökös falmászás közben hogyan is gondolhatnátok rájuk? Azonnal leesnétek. Mászás közben óhatatlanul csak magatokkal, az előrejutásokkal törődtek. A többi falmászóval is csak ezért szövetkeztek időnként. Ezért vagytok magányosak. Ne mondjátok, hogy majd a szociális intézmények törődnek a mozgásképtelenekkel! A szociális intézmények mindig tökéletlenek. A ti személyes törődésekre is szükség volna. Ha végre lejönnétek a falról, és odafordulnátok azokhoz, akik képtelenek veletek versenyre kelni, megismernétek azt a boldogságot, amely a világ igazságtalanságának jóvátételéből fakad. Ez a boldogság pedig ezerszer felülmúlja a győzelem boldogságát, és nem veheti el tőletek senki. Ahelyett, ami van, megszületne, aminek lennie kellene – bennetek is, a világban is, általatok. Megszabadulnátok a féltékenységtől riválisaitok iránt; hiúságotoktól, mely az elismerésért emészt benneteket; félelmetektől az esetleges megszegyenyülés miatt. Érdekbarátok helyett igaz barátokra lelnétek, akik hasonlóképpen gondolkodnak. Magasabbra jutnátok, mint bármikor a falmászás során, még a templom

mennyezetére festett felhőknél is magasabbra. És senki és semmi nem akadályozhatja meg benneteket ebben az emelkedésben: sem a betegség, sem az öregség, talán még a halálotok sem. [Vö. *Szemfényvesztések kora*, 20., 28–29., 36., 216., 245–246. old.; *Ki a szabad?* (Bp., Kairosz Kiadó, 2000): 117–126., 128–133. old.]

erőszak nélkül

És mit mondana Török Endre a kis és nagy inkvizítoroknak? Hogy az Antikrisztus részegített meg benneteket az igazság birtoklásának hamis tudatával, hogy megszabadítson benneteket a bűntudattól. Csak a szabad jó a valóban jó, és ha megfosztjátok az embert a szabadságától, mert az rosszat szülhet, akkor még több rosszat szültök. Jézus megcsúfolása, ha erőszakkal akarjátok megváltani az emberiséget, legyen az nyílt vagy burkolt fenyegetés. A Messiás ugyanis erővel szól, de erőszak nélkül cselekszik. A testvériség megcsúfolása, ha kizárjátok a testvériségből azokat, akik másképp gondolkodnak. Fanatizmusotok megosztja a világot, és a gyűlölködés mámorát terjesztitek. Káin bélyegét hordjátok magatokon. De gátlástalanságotok ellenére kudarcra vagytok ítélve. Tévesen hiszitek, hogy a világban erőszakkal egyensúlyt lehet teremteni. Még egyetlen személyben sem. Ha elégedetlenek vagytok mással, nézzetek magatokba! Hiszen minden egyes ember bűnében mindenki bűne összegződik. Szeretetetek gyengesége lepleződik le benne. A bűnt csak a bűntelenséggel lehet megszüntetni, nem pedig újabb bűnnel. Az erőszak ezzel szemben csak újabb erőszakhoz vezet. Tudom, azt gondoljátok, hogy az erőszakmentesség folyton alulmarad az erőszakkal szemben. De az idő nem a halálnak, hanem az életnek kedvez. Az marad fenn, aki az életet, nem pedig a halált hirdeti. A fegyvertelen, keresztre feszített Jézus él – keresztre feszítője, az állig felfegyverzett Római Birodalom halott. [Vö. *Szemfényvesztések kora*, 104., 113., 184–186. 203–204., 224., 234–236., 247–249. old.; *Ki a szabad?*, 114–116., 126–127. old.; *Szemfényvesztések kora*, 201–202. old.; *Az orosz vallásbölcselet virágkora* (Bp., Vigilia, 1988): 27–29. old.; *Szemfényvesztések kora*, 25., 187. old.]

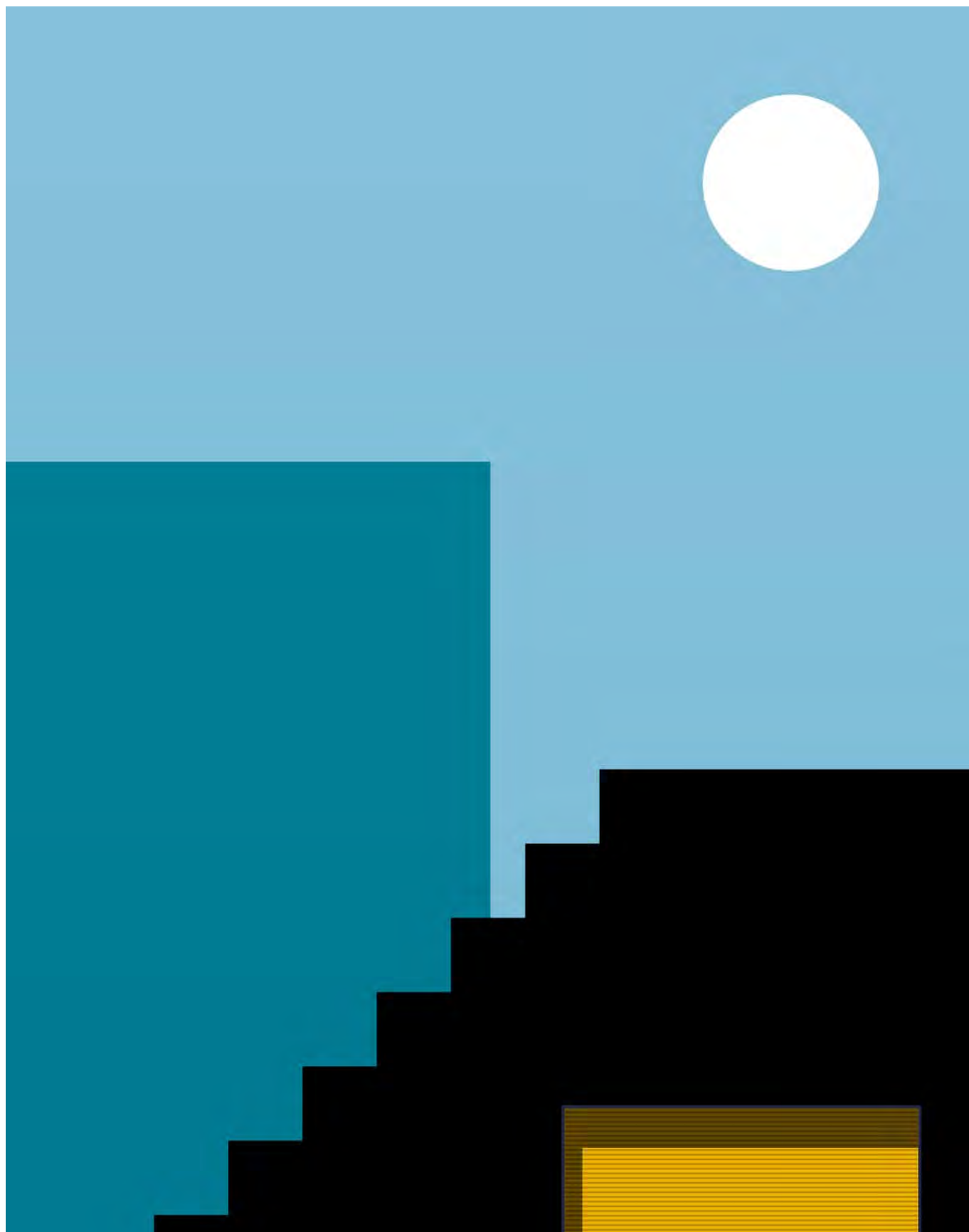
Török Endre esszéisztikus elmékedéseiben – műelemzéseivel ellentétben – sosem példálózik, absztrakciók kopár sivatagában bolyong. Útja az irodalomtól az orosz vallásbölcselek közvetítésével egy szuverén vallásfilozófia kialakításához vezetett, és azt képzelte, hogy a lényegét ragadja meg, ha útközben elhagy minden konkrétat. Egyetlen esetben tett kivételt, hogy Kalkuttai Teréz anya rendjét, *A szeretet misszionáriusait* állítsa elénk példaként a világot uraló közönnyel és fanatikus testvériséggel szemben. [*Szemfényvesztések kora*, 204–207. old.] Ez a rend ugyanis tanúságot tesz róla, mit is kell értenünk keresztény testvériségen. Szabad társulást, melyben az egyén nincs alávetve semmilyen földi tekintélynek. „A szegények szegényeként élnek tagjai a szegényekért a szegények között” – írja róluk Török. [Uo. 205. old.] Ehhez később még hozzáteszi: „Az ép lelkiiséget... az erőszaknak kitett embercsoportokhoz fordulva keresik és őrzik egy hiteles, megkülönböztetés nélküli világ követelményét képviselve.” [Uo. 206. old.]

van hitele

Pár kiegészítést fűznék a Török Endre rajzolta képhez. Teréz anya 1950-ben alapította *A Szeretet Misszionáriusainak* rendjét, mely a rákövetkező évtizedekben 130 országban nyitott menedékházakat az árváknak, a hajléktalanoknak, a betegeknek és a haldoklóknak. Mindet adományokból, melyeket a rend tagjai áldozatkész munkájukkal érdemeltek ki. „Nincs jövedelmünk, egyházi támogatásunk, állami fizetésünk vagy segélyünk. Nincs semmi ilyesmi. És mégis több ezer és ezer és ezer emberrel foglalkozunk, és még sosem kellett azt mondanunk senkinek: 'Sajnálom, kifogytak a készleteink'" – írta Teréz anya. [*Kalkuttai Szent Teréz anya bölcsességei*, 33. old.] Úgy látszik, ennek a kereszténységnek van hitele a világ előtt. Talán nagyobb is, mint az állami forrásokból finanszírozott politikai kereszténységnek.

India nemcsak a páriák földje, hanem a vallási fanatizmusé is. Ebben az erőszakkal terhelt világban Teréz anya az erőszakmentességet, sőt, a kölcsönös tiszteletet képviselte szóban és tettben egyaránt. „Mindig azt mondtam, hogy segítenünk kell a hindunak, hogy jobb hinduvá válhassék, a muszlimnak, hogy jobb muszlimmá, a katolikusnak pedig, hogy jobb katolikussá” – írta. És hozzátette: „Senkire sem

kényszeríthetem rá az én vallásomat – mint ahogy egyetlen ember, egyetlen törvény és egyetlen kormány sem követelheti jogosan senkitől, hogy tagadja meg a hitét, amely a béke, az öröm és a szeretet ígéretét jelenti neki.” [uo. 128–129. old.]

Természetesen ismerem a vádakát, melyekkel Teréz anyát és *A szeretet misszionáriusait* illették: orvosi szempontból szakszerűtlenül kezelték a betegeket; előfordult, hogy a haldokló hindukat, muszlimokat megkeresztelték; Teréz anya mereven ellenezte az abortuszt. Teréz anya ember volt, esendő volt, munkatársai még inkább. De a szakszerűtlenül kezelt betegek előtte gondozatlanul haldokoltak az utcán; Teréz anya és leányai nem válogattak vallási alapon a rászorulóknak között, a hindukat és a muszlimokat is ellátták; Teréz anya nem filozófus volt, hanem szent, egyetlen erényben volt kiváló. Kis János természetesen sokkal meggyőzőbben ír az abortuszról, viszont nem vitt haza egyetlen haldokló hajléktalant sem, hogy a magányát teljes kiszolgáltatottságában enyhítse. Teréz anya rengeteg haldokló hajléktalannal megtette ezt. Ezek a kifogások nem érintik a lényegét: Teréz anya és leányai egy véres évszázadban az önfeláldozó szeretet mellett tettek tanúságot egy egész életen át.

erre nincs időnk

Török Endre nem hitt az intézmények megváltó erejében. „Sokan gondolják úgy, hogy a létesítmények tökéletesítése korigálhatja az elrontott világot. De e tökéletesítés inkább csak fokozná az élet mint

hamisítvány valódiságának képzetét. Az embernek a lelkét kell helyrehozni” – írta például két intézményesíthetetlen lelki erényről, a megbocsátásról és a hatalomvágytól való megszabadulásról. [*Szemfényvesztések kora*, 216. old.]

Álláspontját igazolandó idézte Teréz anyát is: „Nem értek egyet azzal, hogy nagyban csináljuk a dolgokat. Nekünk az egyén számít. Ahhoz, hogy szeretni tudjuk a személyt, közeli kapcsolatba kell kerülnünk vele. ... Én a személytől személyig terjedő kapcsolatban hiszek...” [Uo.: 206–207. old.] Teréz anyában azonban több megértés volt a társadalmi reformok követelői iránt, mint Török Endrében. Másutt így

fogalmazott: „Sok ember küzd a világon az igazságért és az emberi jogokért. Nekünk erre nincs időnk, mivel nap mint nap azon munkálkodunk, hogy az éhhalál szélén állók egy falat kenyérhez és némi törődéshez jussanak. Ha a holnap vagy akár a ma igazságának szentelném az életem, az a sok-sok nincstelen a szemem láttára halna meg, hisz még egy pohár tejük sincs. Nem ítélem el azokat, akik az igazságért harcolnak. Úgy hiszem, Isten híveinek más-más út rendeltetett. Számomra az a legfontosabb, hogy a legszegényebbeket szolgáljam.” [*Kalkuttai Szent Teréz anya bölcsességei*. 15. old.]

Kereszténység és kortárs művészet

Török Endre nem volt tévedhetetlen, de egy élő beszélgetésben nem is volt olyan apodiktikus, mint írásaiban. Nyugodtan ellentmondhattunk neki. Nyilvánvalóan unta volna, ha csupán elismételjük a gondolatait. Ha élne, most is unná. Felvetek egy témát a sok közül, melyben nem értek egyet vele.

A kortárs művészet megítélésében véleményem szerint tévedett: többször is kifejtette, hogy a kortárs művészet eltávolodott a szakralitástól. Idézek tőle két témába vágó gondolatmenetet erről. *Ki a szabad?* című esszéjében így ír: „Nyelvel élni, beszélni jobbára csupán alkalom a hamisságra. Az irodalom 'beszéde' is sokszor alig több a szabadság botránynál: *üres szabadság*. Többnyire semmit sem mond, miközben kérkedik, hogy tudja, mi az igaz. Láthatólag végképp tűnőben van, hogy feljogosított szavakkal kapcsolatot tartson a föld és ég között. A művészetből általában is szinte kihunytt már a szakrális vonás mint számára felajánlott isteni adomány. E veszteség folyamányaként nemcsak az ész rabságának vagyunk tanúi, hanem a művészet rabságának is, amennyiben a rabság ellen rabként tiltakozik. Az ember belső vergődését kifejezve, magasabb viszonyítási pont híján, önlétében vergődik maga is. Esetenként hírt ad ugyan isteni többletéről, de fő irányát tekintve az élet szennyezettségét úgy mutatja, hogy nemigen tud vele mit kezdeni, képtelen lévén a lélek bukásait a szakrális szabadság nevében felülmúlni. Az ember megromlott

érzelmi kultúrája elszakította a köteléket, mely a művészetet az Istenséghez, és ezzel a természeti világhoz fűzte." [*Szemfényvesztések kora*, 222–223. old.] Egy interjúban pedig ezt nyilatkozta: „... az emberből előbújt szörnyeteg mintha korunk brutális civilizációjának bukását adná hírül mintegy előjelként, az irodalom pedig – ritka esetektől eltekintve – valójában nem tesz mást, csupán e szörnyeteg 'természetrájtát' tárja elénk. Vagyis nem képes semmit hozzátenni ahhoz, ami van, sőt, kevesebbet mond, mert a szörnyeteg az emberben találékonyabb az írói fantáziánál. (...) Mert arról, hogy az ember eredetileg: csoda, mindenek ellenére az, nemhogy nálunk, de a világban másutt is alig tud írni valaki, arról pedig, hogy áruló, az isteni képmás árulója, már éppen eleget tudunk." [*Ki a szabad?*, 141–142.]

Hogy milyennek képzelte az embert, aki „csoda”, azt *Lélek és egyensúly* című esszéjében mondta el, „A Lélek embere” című fejezetben. [*Szemfényvesztések kora*, 238–240. old.] A legfontosabb dolgok tudása, lelki bizonyosság, küldetéstudat, alázat, önzetlen áldozatkészség, Istenbe vetett bizalom, bölcs szelídség, békevág, igazságszeretet és irgalom jellemzi stb. Ő az eszményi keresztény.

a profán és a szakrális

Mintha Török Endre elfelejtette volna, hogy az elidegenítés révén a bukott ember ábrázolása is önmaga megmentésére, önmaga felülmúlására, az igazság felé mozgósítja az embert. Mintha elfelejtette volna, amit korábban Tolsztojról írt: „Látta, hogy a modern civilizáció művészete a magasabb egységtől való elszakadás jegyében képződik, csak azt hitte, hogy ez a művészet a művészet félreértése csupán. Nem ismerte föl, hogy az elszakadás kikerülhetetlen esemény; feltétele annak, hogy a művészet e szabadságban, a 'civilizált tudat' szenvedései árán, e szenvedések fölött kapcsolódjék ismét a magasabb egységhez, ahogyan ezt a folyamatot valójában maga Tolsztoj is kifejezte.” [*Szemfényvesztések kora*, 53. old.] Vagy nem felejtette el, amit korábban írt, csak úgy vélte, a dialektika mégsem működik: a harmadik fázis, a tagadás tagadása rendre elmarad, a művészet nem hozza létre a profán és a szakrális szerves egységét, a profán körében ragad. Természetesen tisztában volt vele, hogy a művészet nem

csak vallásos művészet lehet. Mi több, azzal is tisztában volt, hogy még a deklaráltan profán, ateista művészet is közvetíthet ég és föld között. De úgy gondolta, hogy a kortárs művészet csak elvétve képes erre.

Szerencsére nem volt igaza, mert a szakralitást a művészetben túl szűken értelmezte. Ha szakralitáson nemcsak a keresztény emberideál ábrázolását értjük, akkor a kortárs irodalomban is bőven találunk szakrális dimenziókat. Ám korunk művészete – úgy vélem – nem az irodalom, mely olvasók híján mély válságban van. Úgyhogy egy kortárs filmre hivatkozom, melyet akár ő is láthatott volna.

Ulrich Seidl 2003-ban készült, *Jesus, Du weisst (Jézus, te tudod)* című dokumentumfilmje a filmet magasztaló szereplők hálaadó imáival kezdődik, úgyhogy minden okunk megvolna rá, hogy ironikusan értsük. Csakhogy hamarosan egyértelművé válik, amit Seidl a maga művészi indítékáról nyilatkozott: „Nem a katolikus egyház képmutatását vagy maradiságát, neurózisát vagy bigottságát vagy giccsességét akartam bemutatni. Az emberek Istenhez szóló bensőséges imája érdekelt valójában.” [Lásd a rendező honlapján:

<https://www.ulrichseidl.com/en/ulrich-seidl-director/films/jesus-you-know> !]

Íróniája a film nézőinek szól: a mi profán világunk lepleződik le a szentség tükrében.

Isten ajándéka

A film hat szereplőjét száz jelentkezőből választotta ki. Ők bizonyultak a legalkalmasabbnak arra, hogy a kamerával nem törődve őszintén imádkozzanak Jézushoz, ahogy egyébként szoktak. Imáikból fokozatosan

körvonalazódnak a súlyos problémák, melyek személyes kapcsolataikat terhelik. Egy ötven év körüli asszony elpanaszolja Jézusnak, hogy házassága mély válságba jutott. Férje csak az üzletnek élt, sokat idegeskedett, ivott és keveset aludt, mígnem tíz éve szélütést kapott (látjuk, hogy bal keze lebénult és nehezen jár). Kezdetben Isten ajándékának tekintette a csapást, mely kiszabadította a mókuserékből, de nem talált új életcél magának, úgyhogy elhatalmasodott rajta a búskomorság. Újra inni kezdett,

és csak a tévét nézi. Olyan talk-show-kat, amelyek mások családi problémáiról szólnak, miközben a saját problémáikról nem beszélnek. Ezek a tévéműsorok csak mérgezik a férfi lelkét, mert a kapcsolati problémákra bűnös megoldásokat ajánlanak. Két egyetemista gyermekük, egy fiú és egy lány is ugyanezeket a műsorokat nézi, úgyhogy az asszony három felől hallja ugyanazt, miközben a házimunkát végzi. Muszlim férjét, akivel korábban szerették egymást, pakisztáni rokonai meggyőzték, hogy azért bénult le, mert keresztény asszonyt vett feleségül; gyermekei nem járnak templomba, nem imádkoznak. Azt kéri Jézustól, hogy férje lássa meg az élet szép pillanatait, gyermekei térjenek vissza Istenhez. Magának pedig erőt kér, hogy mindennek ellenére kitartóan szeresse és gondozza őket.

Egy hatvan körüli férfi felidézi nyomorult gyerekkorát, amikor apja és anyja folyamatosan verte, megalázta. Elpanaszolja, hogy nem tud harmonikus kapcsolatot kiépíteni senkivel, még a lányával sem. Kétségbeesetten kéri Jézus segítségét. Egy kamasz fiú elpanaszolja, hogy szülei szerint folyton tanulnia meg takarítania kéne, és veszekszenek vele, mert minden este templomba megy. Pedig sehol sem érzi magát olyan felszabadultnak, mint ott. Megvallja Jézusnak, hogy erotikus fantáziái időnként hatalmukba kerítik, és olyankor még a Bibliában is csak az erotikus részleteket látja. Testi kiszolgáltatottsága megrémíti. Kéri, hogy békítse ki adottságaival, hiszen remekül bánik a gyerekekkel. És mégis egy látványos futballkarrierről álmodozik, miközben nem tud focizni. Egy huszonéves pár öt év után a „se vele, se nélküle” helyzetbe került. Láthatóan nem tudnak mit kezdeni egymással: amikor együtt látjuk őket, nem is szólnak egymáshoz. A férfi kolostorba vonul, aztán visszatér a nőhöz, de mégsem működik a kapcsolatuk. Megvallja Jézusnak, hogy egyedül az ő feltétlen szeretetében hisz, senki máséban a világon. Egy hetven év körüli asszony egy szerelmi háromszögről számol be, mely teljesen kifordította önmagából: hűtlen szeretőjének megmérgezése jár az eszében. Detektívet fogad, aki igazolja a gyanúját: szeretője megcsalja egy férjes asszonnyal. Felhívja a férjet, és mindent elmond neki, amivel

sikerül véget vetnie a liezonnak. Csakhogy bosszúja ellene fordul: szeretője nem bocsát meg neki soha többé. Bűntudatától szenvedve és magányos halálától rettegve kapkod levegő után a film végén.

Természetesen pszichológushoz is járhatnának a film szereplői. De abból alighanem kevesebb erőt merítenének, mint a Jézussal való találkozásból. Azonkívül valamennyien érzik, hogy hatalmuk véges: sorsuk nem egyedül rajtuk áll, segítség nélkül elbuknának.

transzcendens dimenzió

Seidl virtuózan használja szűkös eszközeit. Minden részlet mélyen átgondolt és hatásos. Hőseit többnyire üres templomokban mutatja, szakrális térben, amely mégis intim.

Az imádkozó hívőkkel szembefordított kamera a profán világnak szóló irónia: a nézőt a valóságshow-k kukkolóinak szemérmetlen helyzetébe hozza. Vagy – ami még rosszabb – Isten helyzetébe, hiszen a hat szereplő látszólag hozzánk, nézőkhöz imádkozik. Valójában oltárképekhez, feszületekhez – ezek karaktere, tartalma mindig a helyzethez illő. Ahogy a kamera látószöge is: bár többnyire merőleges a háttérre, és az előtérbe állítja az alakot, amivel a vallásos festészet frontalitását, háttér-előtér szerkezetét hozza, olykor feltűnően eltér ettől a mintától. Az operatőr a filmkép felső részét rendre üresen hagyja, hogy a figurák fölött helyet hagyjon a transzcendens dimenzióknak. A vallomásszerű imádságokat koncepciózusan megválogatott betétek, egyházi énekek és imák szakítják meg. Továbbá a szereplők profán világában (otthonukban, egy uszodában, egy konditeremben stb.) készült rövid felvételek. Ezek feltűnően némák. Mégis árulkodóak. Iróniájuk nyilvánvaló.

Mindez magas rendű művészet, profán és szakrális dimenzióval. És kétségkívül mond valamit arról: mi szükség még templomokra a 21. században.

kép | vecteezy.com